

Havas Péter

A környezeti nevelés fejlesztésének új modellje. Egy önkormányzati stratégia megvalósításának elemei

A tanulmány bemutatja a főváros XI. kerületében megvalósuló, a kerületi önkormányzat és az általa fenntartott óvodák-iskolák közötti újszerű együttműködést az egészség- és környezeti nevelés fejlesztése terén. A fejlesztés egy, a fenntartó önkormányzat által megerősített és támogatott stratégiai koncepcióra épülő, kutatási-fejlesztési folyamat. A modell megvalósulásában meghatározó szerepet játszik az Újbudai Pedagógiai Intézet mint szakmai támogató háttér. A tanulmány bemutatja a tudásmenedzsement elemeit, a hálózatok, a pedagógus továbbképzések rendszerét, az újbudai óvodák és iskolák számára kiírásra került önkormányzati pályázatokat, az értékelő felmérések és elégedettség vizsgálatok adatait.

A fővárosi XI. kerületi önkormányzat a 2005. esztendőben kidolgozta, majd széles körű szakmai és társadalmi egyeztetést követően elfogadta a kerület közoktatási intézményeiben megvalósuló egészség- és környezeti nevelés fejlesztésének átfogó, rendszerszerű, hosszú távú stratégiai koncepcióját. A koncepció összehangolja az európai közösségi környezetvédelmi, egészségfejlesztési ajánlásokat és megállapodásokat a szakterületi hazai jogszabályi törvényi vonatkozásokkal, összekapcsolva az egészség, a környezeti és az oktatási szektorok fejlesztési céljait, majd ezt az újbudai kerületpolitika részévé integrálja.¹

A magyarországi fenntarthatóság pedagógiai gyakorlatában újszerű, hogy egy körülbelül 140 ezer lakosú kerület (település) önkormányzata rendszerszerűen és hosszú távú stratégiai jellegű koncepció alapján, egy K+F folyamatban fejlessze valamennyi közoktatási intézményében (óvodákban és iskolákban) az egészség- és környezeti nevelést, ebből a célból forrásokat különítsen el és pedagógiai innovációkat, intézményi szervezet- és környezetfejlesztéseket, közösségi-partnerségi együttműködéseket támogasson.

¹ A hosszú távú stratégiai koncepció modellje az USA Vermont államban megvalósult „Közösségek bevonásával történő iskolai környezeti nevelési fejlesztések program”, amelynek elméleti háttérét az 1990-es években dolgozta ki a Vermont Egyetem egy kutatócsoportja és az Institute for Sustainable Communities (Montpelier). Lásd: Paul Markovitz: Guide to Implementing Local Environmental Action Programs in Central and Eastern Europe, 2000.

A kerületi koncepció elkészítését bátorították és sürgették a fenntarthatóságra irányuló globális nemzetközi megállapodások, az Európai Közösség 2001-ben, Gothenburgban elfogadott stratégiai dokumentuma és a magyarországi törekvések. Az Európai Közösség tagországai aktívan részt vesznek az UNESCO által kezdeményezett globális programban, amely a 2005-2014 közötti időszakot a „Tanulás a fenntarthatóságért” évtizedének nyilvánította. Az Európai Közösség Népegészségügyi Programjában hangsúlyos szerepet kapott a prevencióra épülő, az egészségtudatosságot fokozó oktatás, szemléletformálás és képzés. Az Újbuda Önkormányzata által fenntartott óvodák és iskolák egészség- és környezeti nevelése fejlesztését egy sor hazai törekvés is indokolta: mindenekelőtt az iskolai környezeti nevelés kötelezővé tétele (a módosított közoktatási törvény 48.§ 3. pontja értelmében)², valamint a hazai civil szervezetek által kezdeményezett és 1998-ban elkészített Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia.

Az újbudai egészség- és környezeti nevelés, fejlesztés koncepciója a következő célokat és alapelveket tartalmazza:

1. A közoktatási intézmények egészség- és környezeti nevelés fejlesztése szorosan kötődik az adott intézmény fejlesztéséhez. E folyamat szerves része (a szervezetfejlesztés és a tudásmenedzsment erősítése mellett) a helyi tanulásfejlesztés, az alkalmazott tanulási-tanítási, nevelési és értékelési módszerek fejlesztése (a nevelői és vezetési kompetenciák erősítése által). Az egészség- és környezeti nevelés fejlesztése nemcsak a tanulási tartalomra, hanem a tanulási környezetre is vonatkozik. A fejlesztés kiterjed a gyermekek és tanulók étkeztetésre, az egészséges életmód valamennyi feltételének körültekintő biztosítására; az ivóvizet, az energia- és hulladékgazdálkodást, az udvart és a kertet, valamint az épületen belüli környezetökológiai szempontokat is figyelembe vevő, a fenntarthatóságot képviselő felújításával, karbantartásra és üzemeltetésre. A koncepció ezt több lépcsőben, a kerületi GAMESZ és más partnerek bevonásával, az önkormányzat és egyéb források által, pályázati úton finanszírozva vázolja, a kerületi önkormányzat 2010-ben elfogadott környezetvédelmi stratégiájával³ összhangban.
2. Az egészség- és környezeti nevelés a közoktatási intézményekben szervezetfejlesztést is jelent. A koncepció alapján valamennyi kerületi óvodában és iskolában kijelöltek pedagóguskoordinátorokat. Az intézmények többségében létrejöttek és

2 Lásd: VARGA ATTILA: A környezeti nevelés helyzete a magyar közoktatásban, 2009. <http://www.ofi.hu/tudastar/okologia-kornyezeti/kornyezeti-nevelés>

3 Újbuda Önkormányzata 226/2004./XI.ÖK./VI.17./ sz. határozatával fogadta el a 2004 és 2010 közötti időszakra Kerületi Környezetvédelmi Programját (továbbiakban: KKP-I.). Az önkormányzat környezetvédelemmel kapcsolatos fejlesztései, távlati koncepcionális elképzelései alapján 2009-ben egy új környezetvédelmi program (KKP-II) kidolgozását kezdte meg, amelyet 2010-ben fogadott el a képviselő-testület. Az előterjesztő az Önkormányzatban 2009-ben létrehozott környezetvédelmi osztály. A KKP-II-nek önálló fejezete a környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód, az oktatás és a környezeti nevelés fejlesztése.

működnek a szakterület gondozásával foglalkozó, felelős szakmai munkaközösségek, amelyek a kerületen belül hálózati kapcsolatban állnak egymással. Sajnálatos, hogy jelenleg sincs megoldva a koordinátor pedagógusok többletmunkájának fenntartói, önkormányzati kompenzálása, ez a helyi intézmények vezetői intézkedése alapján történik. A hálózatot és folyamatos tevékenységét az Újbudai Pedagógiai Intézet (ÚPI) koordinálja, szakmailag irányítja, és támogatja. Az ÚPI tevékenységét ezen a téren egy, az Újbuda Önkormányzatával megkötött együttműködési megállapodás rögzíti. Az óvodák és iskolák egészség- és környezeti nevelési hálózata a fejlesztési célok, a tudásmenedzsment hatékony eszköze. A hálózati tanulás a kerületi pedagógus-továbbképzések és szakmai műhelyek keretében, a jeles napok és pedagógiai rendezvények során, a rendszeres információcsere alkalmával, a digitális és nyomtatott kiadványok által, kerületi pedagógiai rendezvényeken, konferenciákon valósul meg. A hálózatban a kerületi zöld óvodák és ökoiskolák szakmai bázisintézményekként működnek. Az egyes bázisintézmények tudásforrásként működő, bázisintézményi szerepét az önkormányzat pályázati támogatással finanszírozza. A tudás megosztásában, a szakmai információ terjesztésében és cseréjében jelentős szerep jut az Újbudai Pedagógiai Intézetnek. További szakmai fórumok a kerületi médiumok, konferenciák, bemutatók, nyílt napok, szakmai műhelyek, rendezvények és az Újbuda TV.

3. Az egészség- és környezeti nevelés fejlesztése széles körű szakmai partnerségekre épül, a kerületi és országos szakmai civil szervezetek, (az egészség- és természetvédők, környezetvédők, a fogyasztói érdekvédelmet képviselők, családvédők stb.) bevonását jelenti. A hosszú távú fejlesztési program alapján a helyi környezeti nevelési rendezvényekbe, kiállításokra, vetélkedőkbe, a környezeti akciókba bevonják a családokat, a lakóhelyi környezetet, az intézmények közelében élő lakosságot. Jelentősen kibővül a fejlesztés célcsoportja; folyamatos, hatékony dialógus és együttműködés bontakozik ki a pedagógusok, civil környezetvédők, egészségvédők, lakossági csoportok, helyi közösségek és más társadalmi csoportok között.
4. Az egészség- és környezeti nevelés fejlesztése olyan tudást és támogatást is igényel, amelyek e koncepció megvalósítása érdekében partnerségi együttműködést kezdeményez a kerületi felsőoktatási intézményekkel, egészségügyi létesítményekkel, az ÁNTSZ-szel, a Nevelési Tanácsadóval, az iskola- és gyermekorvosokkal, védőnőkkel, dietetikusokkal, logopédusokkal, pedagógiai szakértőkkel, környezet- és természetvédőkkel, energia- és hulladékgazdálkodási szakemberekkel, a gazdasági szereplőkkel, egyházakkal (pl. hitoktatók, cserkészek) és széles értelemben véve a kerületi értelmiségiekkel, a szellemi és kulturális élet szereplőivel. Ezáltal válik a koncepció alapján megvalósuló fejlesztési program sajátosan újbudaivá, a helyi hagyományokat, értékeket és fejlesztési célokat követő közüggé, sokszereplős és soktényezős, közösségi folyamattá.

5. A koncepció megvalósítása valamennyi résztvevő számára közös tanulási folyamat. A fenntarthatóság pedagógiai eredményeinek folyamatos feltárására és értékelésére épülő fejlesztési döntések alapja az újbudai környezetpolitika, amely megvalósításában a közoktatási intézmények szerepét és felelősségét a fejlesztési koncepció megvalósítása biztosítja.
6. Az önkormányzatban erősödnek a szervezeten belüli, horizontális kapcsolatok, a közoktatási intézményekkel történő partnerségi fejlesztés céljából. A környezetvédelmi osztály és az Újbudai Pedagógiai Intézet, az oktatási osztály közötti szakmai egyeztetések, a munkatervezés, az értékelő felmérések, a tevékenységek előkészítése, a pályázatok kiírása és a finanszírozási kérdések belső koordinációt igényelnek. Gyakran bevonódik a folyamatba az oktatási bizottság is.

AZ ÓVODAI ÉS ISKOLAI EGÉSZSÉG- ÉS KÖRNYEZETI NEVELÉSI KOORDINÁTOROK FELADATAI, HÁLÓZATUK ÉS A SZAKMAI MŰHELYEK

Az újbudai közoktatási intézményekben az elmúlt évek során jelentős szervezeti előrelépés volt, hogy *valamennyi óvodában, iskolában* egészség- és környezeti nevelési koordinátor pedagógus (továbbiakban: koordinátor) fogja össze a helyi feladatokat. A koordinátor feladatköre kiterjed az egészség- és környezeti nevelés helyi megtervezésére, a részterületek összehangolására, a megvalósítás segítésére és értékelésére. Ezeken kívül a koordinátor a szakterületi pályázatokat figyeli és részt vesz a pályázat előkészítésében, a kerületi egészség- és környezeti neveléssel kapcsolatos szakmai rendezvényeken képviseli intézményét, részt vesz szakmai pedagógus-továbbképzéseken, valamint a szakterület értékelésében. A koordinátor pedagógusok kiválasztása és felkérése – önkéntességi alapon – a szakmai érdeklődés és elkötelezettség alapján történt. A koordinátor pedagógusok munkáját az intézményvezető kíséri figyelemmel, értékeli és a lehetőségek függvényében kompenzálja.

A koordinátor pedagógusok az óvodákban és iskolákban tudásforrások, akik korszerű ismeretekkel rendelkeznek a fenntarthatóság pedagógiai gyakorlatának újabb eredményeiről, az egészség- és környezeti nevelési módszerekről, a főbb hazai és külföldi törekvésekről. Szakmai tudásukat és kompetenciáikat az ÚPI rendszeres szakmai műhelyek keretében erősíti. A koordinátorok kezdeményezik a tanév elején a szakterületi összehangolást, az intézményi munkatervbe beilleszthető programokat, feladatokat. Munkatársaik, a tantestületi pedagógusok a koordinátorokhoz fordulhatnak egészség- és környezeti nevelési kérdésekben, általában a koordinátorok szervezik meg a gyerekek és a tanulók számára a terepgyakorlatokat, terepsétákat, az egészségfejlesztő programokat, erdei óvodát és iskolát. A koordinátorok foglalkoznak a szakterületi pályázatok előkészítésével, a Zöld Óvoda és az Ökoiskola című pályázati anyagának kidolgozásával. A koordinátorok kezdeményezik a helyi vetélkedők, versenyek, témanapok és a jeles napok programjait, mely alkalmak során

számos szervezési feladatot is ellátnak. Az intézmények koordinátorainak feladata a tanév végi értékelés és az önkormányzat által kezdeményezett egészség- és környezeti nevelési elégedettség vizsgálat, amely a helyi minőségbiztosítási rendszerhez illeszkedik.

A koordinátorok kompetenciáinak és szakmai tudásának fejlesztéséről az ÚPI a hálózat kiépítésével és annak folyamatos működtetésével gondoskodik. Az óvodai és iskolai egészség- és környezeti nevelési koordinátorok rendszeres szakmai műhelyei alkalmat biztosítanak ahhoz, hogy az Újbudai Pedagógiai Intézetben találkozzanak egymással és olyan foglalkozásokon vehessenek részt, amelyen megismerkedhetnek az egészség- és környezeti nevelés újabb részterületeivel, megvitathatnak helyi kérdéseket és információkat kaphatnak az újbudai fejleményekről, például az önkormányzati pályázatokról.

A szakmai műhelyek programjain előre meghirdetett, napirendre került fontosabb témák között szerepeltek az utóbbi tanévben az energiatudatosságra nevelés újabb módszerei és eszközei, az intézményi partnerségek létesítése és fenntartása, az egyes intézmények helyi egészség- és környezeti nevelési sajátosságainak bemutatása, a Föld napjára való felkészülés, a kerületi pályázati lehetőségek közös értelmezése és megbeszélése. Az egyes szakmai találkozókön egy-egy előadás és az azt követő nyílt megbeszélés zajlott, amelyen a résztvevők választ kaphattak kérdéseikre.

A koordinátor pedagógusok különböző helyzetben vannak saját tantestületeikben. Nyilvánvalóan nehezebb és lényegesen több annak a szakmai koordinátornak a dolga, aki egymaga látja el a helyi egészség- és környezeti nevelés megtervezését, összehangolását, egyúttal a kapcsolódó programok, helyi események szervezését, mint az, aki egy szakmai munkacsoportban tevékenykedik. Az ökoiskolákban például a minőségi körök, szakmai munkaközösségek viselik a megosztott felelősséget, egyes feladatokat arányosan elosztva és közösen képviselve. Torlódó és halmozódó munkaterheket jelent a koordinátor számára a pályázatok előkészítése és az eredményekről készült beszámoló elkészítése, a jeles napok és szakmai rendezvények, vetélkedők, erdei iskolai programok, kirándulások, egészségnapok szervezése, amely feladatokat a saját, pedagógusi gyakorlata mellett, azzal párhuzamosan végez, többletfeladatként. A tantestületekben ezt a többletmunkavégzést az intézményvezető értékeli, a többletmunkát a helyi lehetőségek függvényében jutalmazza.

Az óvodai és iskolai egészség- és környezeti nevelés terén az intézmény igényli a szakmai társadalmi (civil) partnerséget, hiszen a tudásbővítés és egy-egy program támogatása, megvalósítása csak ezzel az együttműködéssel biztosítható. A partnerség tartalma tehát a pedagógiai gyakorlathoz szükséges kiegészítő tudástartalmak és kapcsolati tőke biztosítása. A partnerségek felkutatása és kiépítése az önkormányzat és az ÚPI segítségével biztosított. Az ÚPI egyes szakmai műhelyeire meghívást kaptak helyi és országos civil szervezetek vezetői, képviselői is (pl. a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület elnöke, a KÖRLÁNC Országos Egyesület képviselője, a Feneketlen tó Egyesület vezetője, a HUMUSZ Szövetség képviselője stb.). A civil szakmai szervezetek képviselői bemutatták tevékenységüket, felkínálták a partnerséget a kerületi közoktatási intézmények egészség- és környezeti nevelési koordinátorainak.

Az elmúlt években elsősorban a szabadidőben szervezett egészség- és környezeti nevelés terén mutatkoznak pedagógiai eredmények, amelyek a partnerségeknek köszönhetően voltak sikeresek. Az újbudai intézmények számos együttműködő partnerrel dolgoznak együtt, mint a Fővárosi Állat- és Növénykert, a Természettudományi Múzeum, a Természetvédelmi Hivatal, a kerületi rendőrség, a Magyar Vöröskereszt, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a KÖRLÁNC Egyesület, az Erdei Iskola Egyesület, az Országos Egészségfejlesztési Intézet, a Gyermekegészségügyi és Családsegítő Szolgálat és az ÁNTSZ Budapest XI–XXII. Kerületi Intézete.

A szakmai partnerségek az intézmények számára elsősorban szaktudást, ismereteket, nevelési módszereket, kapcsolati tőkét, szakmai támogatásokat kínálnak, és ezek a kapcsolatok az iskolák társadalmi részvételét is erősítik.

Az ÚPI szakmai műhelyfoglalkozás keretében felkészítette a pedagógusokat (koordinátorokat) a lehetséges partnerek felkutatásában, a partnerség kialakításának megvalósítására és értékelésére.

A helyi közösségek bevonása újabb eredményeket tükröz. Ez az együttműködés nem korlátozódik a szülők és családok bevonására, hanem az intézmények körüli lakóépületek és lakótelepek családjaival, lakóival történő együttműködésről van szó, akikkel az adott intézménynek a közös környezet védelme, a természeti és az épített környezet gondozása egy kiemelt jelentőségű közösségszervező feladata lehet. A helyi közösséggel együttműködve hatékonyabb az intézmény környezetvédelme, hulladékgazdálkodása. Az intézmény nemcsak saját diákjai, hanem a környező lakók és szomszédok körében is érvényesítheti egészség- és környezeti tudatosságát, szervezési és kommunikációs kompetenciáit.

A KÖZOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK KÖRNYEZETI NEVELÉSÉNEK KÜLSŐ PROGRAMJAI

Az óvodák és iskolák körében egyre gyakoribbak azok a külső programok, amelyek a tanévben és a vakációs időszakban is gazdag tanulási lehetőségeket kínálnak az egészség- és a környezeti nevelés terén. A nevelési és/vagy a tanévben végzett, az intézményen kívüli programok tartalma szervesen illeszkedik a nevelési tervhez, a helyi pedagógiai programhoz. A külső program a közoktatási intézmény falain kívüli; leggyakrabban és általánosan csoportos keretek között történő foglalkozás. Ezekben a helyzetekben az új környezet meglátogatása, felkeresése, az adott helyszínen történő foglalkozások, majd a visszatérést követően azok közös feldolgozása alkotják a program egyes részeit. Nem elhanyagolható feltétele a programoknak a helyszín megközelítése, a közlekedés és utazás, amelynek szervezési, biztonsági és finanszírozási feltételei vannak. A gyerekek és a tanulók biztonsága alapvető feltétel, ezt a kísérők (általában pedagógusok, néha szülői önkéntesek) garantálják. A finanszírozási vonatkozások gyakran határt szabnak a külső programoknak, hiszen a közlekedési költségek, belépők, a helyi szolgáltatások díjai megterhelik a közoktatási intézmények korlátozott költségvetését, és ez fokozottabb teher a többnapos programoknál, amelyek során szállásról és ellátásról is kell gondoskodni.

A tanulásfejlesztés szempontjából a külső programok hatékonyan és sokoldalúan egészítik ki az intézmény falain belüli (csoportszobában, tanteremben) tanulási-tanítási módszereket. Az új környezet megfigyelése, a szakszerű zoo-pedagógiai, múzeumpedagógiai programok sokasága a tanulóknak és az óvodásoknak a valóság megismerését, a személyes tudás gyarapodását, a valóságképük kibővülését eredményezi. A legkisebbeknél hasznos tanulási tapasztalat a közlekedési szokások alakítása, a nagyobbaknál a kultúrált viselkedési szabályok és normák erősödése.

Az újbudai óvodák körében a külső programok közül legnépszerűbbek a terepséták, a fél és egész napos kirándulások, az állat és növénykert meglátogatása, de néhány intézmény sikeresen megvalósít erdei óvodai programot is. Újbuda területén, kerületen belül legnépszerűbb terepsétahelyek a Feneketlen-tó és környéke és a Gellért-hegy, ahol a természeti környezet gazdag élményeket és kerület-ismereti lehetőségeket kínál. Mivel az óvodák számára a legnagyobb gondot a közlekedés megszervezése és finanszírozása okozza, ezért a távolabbi célpontok felkeresése ritkább.

Az iskolai csoportok körében lényegesen tágabb ezeknek a programoknak a köre. A kerületi iskolák mindegyike szervez tanulmányi kirándulásokat, a legtöbb intézmény tematikusan megtervezi az egyes évfolyamok által felkeresett célállomásokat, a hazai nemzeti parkokat, természetvédelmi helyeket, történeti emlékhelyeket, épített szépségekben gazdag hazai városokat, településeket. Ezekhez a kirándulásokhoz hasonlóak a nyári táborok és szaktáborok, amelyekben gondosan megtervezett program alkotja a tanulási és a szabadidős, sporttevékenységek tartalmát.

Az iskolák körében széles körű népszerűségnek örvend a Fővárosi Állat- és Növénykert szakmai meglátogatása, amelyet nagymértékben elősegít az önkormányzat pénzügyi segítsége, az intézménnyel kötött megállapodás alapján. Az állatkertben szakképzett zoo-pedagógusok várják az iskolás csoportokat, színvonalas szakmai programokat kínálnak, szakvezetést, feladatlapokkal támogatott tanulást, állatbemutatókat és filmvetítéseket rendeznek. Ugyancsak népszerű a Magyar Természettudományi Múzeum, ahol a múzeumpedagógiai programok az állandó és időszakos kiállításokhoz kötődő feladatlapokkal, a Természetbúvár Terem szakmai foglalkozásaival gazdagítják a tantermi tanulási helyzeteket. Más múzeumok is szerepelnek a kerületi iskolák beszámolóiban, így az Iparművészeti Múzeum, a Nemzeti Galéria, a Szépművészeti Múzeum, a Közlekedési Múzeum és hasonlók. Ezek a programok általában néhány órát vesznek igénybe, amelyhez jelentős szervezési előkészítés, óracserék és óraösszevonások szükségesek.

Az iskolások számára a környezeti nevelés intenzívebb munkaformái a fél- vagy egész napos kirándulások, valamint az erdei iskolai programok. Ezeknek a külső programoknak a megvalósítása, amelyeket gyakran az iskola alapítványa és a szülők pénzügyi hozzájárulása tesz lehetővé, jelentős költségekkel jár.

A kirándulások, a természetjárás (amelyek néha szakköri keretben valósulnak meg), általánosan osztálykeretben történnek. A kirándulás előkészítése, a természetben való tevékenységek megvalósítása, a közlekedés, a csoportos utazás önmagukban is kitűnő tanulási lehetőségek, hatékonyan formálják a természeti terepen kívánatos viselkedési szokásokat. Az utóbbi esztendőkből az osztálykirándulások gyakoribbá és rendszeressé

váltak. A programok körében a táborok is népszerűek, általában a tanévet követő időszakban. A kerületi iskolák nemcsak természetismereti, hanem honismereti tábort, sítábort, sporttábort, kenutábort, néphagyomány tábort, életmód tábort is szerveznek.

A környezeti nevelés egyik leghatékonyabb módszere az erdei iskola. Sajnos a gazdasági recesszió következtében megszűnt a hazai erdei iskola megvalósításának központi, állami támogatása. Az utóbbi esztendőben jelentős önkormányzati támogatások segítették a kerületi iskolákat és tanulókat az erdei iskolai programok megvalósításában. Az e célra is kiírt pályázatok elbírálásakor előnybe részesültek azok a pályázók, amelyek akkreditált erdei iskolai programmal rendelkező partnereket választottak az erdei iskoláztatáshoz. Az erdei iskolai program a legkomplexebb tanulási és rekreációs lehetőség egészség- és környezeti nevelési szempontból. Sajnos a finanszírozási korlátok nem teszik lehetővé azt, hogy valamennyi tanuló minden tanévben részt vegyen erdei iskolai programban.

Néhány iskola tanulmányi célból felkeresi a Gellért-hegyi víztárolót, a Hőerőművet, a Fűvészkertet, a Corvinus Egyetem Kertészeti Karának természetvédelmi kertjét, a kerületben lévő HUMUSZ oktatótermét, a távolabbi Budakeszi Vadasparkot, nemzeti parkokat, a Magyar Nemzeti Bankot. Az iskolák körében nem ritkák a külföldi helyszíni külső programok is: az egyik kerületi iskola a „Hundertwasser Project” keretében Bécsbe látogatott, egy másik iskola tanulója a Magas-Tátrában turisztikai táborozáson vettek részt, egy harmadik pedig spanyolországi partneriskolával közös projekt keretében Katalóniába utazott tanulmányi célból egy nemzetközi projekt keretében. A kerület egy speciális iskolája a diákjait gyógylovagoltatásra és gyógyúszásra viszi.

Az újbudai iskolák külső programjai az egészség- és környezeti nevelés tanulásfejlesztési hatását teljesítik ki azáltal, hogy a diákok sokféle tanulási környezetben, gazdag tanulás módszertani eszköztárral fejleszthetik képességeiket, bővíthetik tudásukat, valóságismeretüket.

ÚJBUDAI ÓVODÁKBAN MEGVALÓSULÓ EGÉSZSÉG- ÉS KÖRNYEZETI NEVELÉSI GYAKORLAT

A kerületi óvodák egészség- és környezeti nevelési hatékonysága és az ezzel kapcsolatos elégedettség az évenkénti értékelések tükrében jelentősen növekedett az utóbbi években. Az eredményesség mindenekelőtt annak köszönhető, hogy az egészség- és környezeti nevelés (amely minden óvoda nevelési tervében korábban is szerepelt) a kerületi önkormányzati fejlesztési koncepció hatására hangsúlyosabbá vált. A koncepció megvalósításának egyik eredményeként évenként kiírták a jelentős összegű önkormányzati pályázatokat, amelyek az óvodai környezet fejlesztésére irányultak (Zöld Sarok és egyéb, az óvoda udvar, kert és belső terek fejlesztése). Kiszélesedtek és erősödtek az óvodán kívüli környezeti nevelési tevékenységek (pl. több a terepséta, kirándulás, állatkerti és múzeumi látogatások), és megtörtént számos óvodaudvar és kert fejlesztése is. Erősödtek az óvodapedagógusok nevelői kompetenciái a témakörben megszervezett kerületi és helyi szakmai műhelyeknek és továbbképzéseinek köszönhetően. Az Újbudai Pedagógiai Intézet

által szervezett Föld napja és más kerületi események, ünnepek alkalmával az óvodások gazdag programkínálatban vesznek részt, az óvodások rajzpályázatai, műsorai színvonalasak. Az önkormányzati egészség- és környezeti nevelési koncepció alapján megvalósuló pedagógus-továbbképzések, szakmai műhelyek, hálózaterősítő rendezvények keretében az óvodák és az iskolák koordinátor pedagógusai megismerik az intézmények belső világát, összehangolják az egészség- és környezeti nevelési tevékenységeiket. Ezáltal a különböző intézményi fokozatok partnersége erősödik, együttműködés jön létre, csökkentve az intézmények közötti átmenet okozta nehézségeket, így a kerület önkormányzati fenntartású közoktatási intézményeiben az egészség- és környezeti nevelés folyamatos, folytonos, vertikálisan összehangolt. A kerületben az utóbbi négy esztendőben a zöld óvodák száma egyről hatra emelkedett.

Az újbudai óvodák vezetői körében évenként elvégzett empirikus kutatás (önértékelés és kritikai reflexiók) adatai tükrében az óvodapedagógusok általában elégedettek a helyi egészség- és környezeti nevelés gyakorlatával, a helyi szervezeti intézkedésekkel, az óvoda üzemeltetésével, a partnerségekkel, a nevelési tervek megvalósításával, a környezeti és egészségi állapottal. A legmagasabb elégedettségi értékek a vezető szervezeti intézkedései és a helyi nevelési programok megvalósítása terén mutatkoznak. A kerület valamennyi óvodájában egészség- és környezeti nevelési koordinátor fogja össze a szakterület feladatait. A koordinátorok felkészítő továbbképzése az ÚPI szervezésében az óvodák közötti hálózati munka során, az eseti helyi továbbképzéseken és a szakmai műhelyekben valósul meg.

Az óvodák környezeti- és egészségnevelése a helyi nevelési terv alapján, nagyrészt a foglalkozásokon történik. Ehhez kapcsolódnak a terepséták, a kirándulások, az állatkerti és múzeumi látogatások, amelyek kibővítik a gyerekek számára a tanulás-megismerés, a személyes tapasztalatszerzés körét. A külső programok száma az utóbbi esztendőben növekedett. Gyakoribbá vált a természeti környezetben történő séta, ahol számos megfigyelési és tapasztalási helyzet adódik. Az óvodakert és játszóudvar is az egészség- és környezeti nevelés helyszíne, ahol a környezet önmaga is a megismerés tárgya. Az óvoda udvara és kertjének rendezettsége, gondozottsága fontos nevelési üzenet, szokásokat és érzelmeket formál. Az óvodások nevelésében alapvető az óvodai életmód maga, annak környezete, tárgyai és eszközei, élőlényei és azok gondozása, ápolása, azaz a pedagógusok és felnőttek viselkedési mintái. A költségigényes külső programok kiegészítő forrásigényét az önkormányzati pályázati támogatások biztosítják.

Az óvodák saját arculatukban (honlap, évkönyv, kiadvány, tájékoztató információk stb.) általában megjelenítik a környezeti tudatosságra, a természetvédelemre, az egészséges életmódra történő nevelést. A tájékoztatást az óvodák általában a helyi faliújságokon, szülői értekezleteken, nyílt napokon, bemutatóik során végzik. Az óvodák túlnyomó többségében a bejáratnál elhelyezett faliújságon, képes-írásos anyagokkal tájékoztatják a szülőket a helyi egészség- és környezeti nevelési programokról.

Az óvodák körében népszerűek a kerületi egészség- és környezeti nevelési továbbképzések és egyéb szakmai rendezvények. Az óvodák egészség- és környezeti nevelési partnerségei sokféle szakmai kapcsolatban valósulnak meg, a belső továbbképzéseket gyakran

a civil szakmai szervezetek képviselői vezetik (pl. a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, HUMUSZ, KOKOSZ, ÖKO-Pannon Kht. stb.). Néhány óvodában olyan továbbképzések is voltak, amelyekre külső előadót, külső szakértőt hívtak meg. két-három óvoda maga is továbbképző helyszín (elsősorban gyakorlati bemutatókkal), kapcsolódva egy-egy akkreditált pedagógus-továbbképzés programgazdájához.

Az újbudai óvodák többféle módszerrel gondoskodnak a szülők tájékoztatásáról, sőt, az utóbbi években gyakran meghívják a családokat és a környék lakóit a helyi környezetfejlesztési, udvar- és kertszépítési akciókra. Helyi lakossági, közösségi tevékenységek bontakoznak ki az óvodakert gondozásakor, a helyi ünnepek során (Föld napja, Egészség Nap, Madarak és fák napja stb.). A személyes kapcsolatokban szerveződő közösségépítés a környezetfejlesztésre irányul, megerősítve a résztvevők környezeti tudatosságát, ökológiai értékrendjét.

Az intézmények a kerületi óvodások számára általában színvonalas, az ökológiai kultúrát tükröző és gondozott környezetet biztosítanak. Ugyanakkor néhány óvoda szkeptikus a „reformátkeztetés” jelenlegi gyakorlatával kapcsolatban. Mind több helyen a családok, szülők biztosítják az extra gyümölcsöket és zöldségeket, amelyek kiegészítik a gyerekek étkezését. Előfordul, hogy a reformátkeztésről a szülőknek bemutatókat és a gyermekorvos bevonásával előadásokat tartanak. Van olyan óvoda, ahol az arab származású, muszlim gyerekek sertéshúsmentes ételeket kapnak, a diétásoknak (pl. lisztérzékeny, cukorbeteg stb.) érzékenységüknek megfelelő ételeket biztosítanak.

Az utóbbi években az óvodák többségében az EU-szabványnak is megfelelő energia-takarékos világítótesteket szereltek fel. Több helyen takarékos vízöblítésű WC-t használnak, a vízcsapok általában keverő rendszerűek. Ezek a műszaki-gépészeti fejlesztések forrásigényesek, az önkormányzat stratégiai koncepciója szerint fokozatosan, hosszabb távon lesznek általánosak. Az óvodák nagyobb részében a takarító- és tisztítószer a HACCP előírásainak megfelelőek, ám ez magasabb költségeket jelent. Sajnos az óvodákban még nem általános a környezetbarát, de jóval drágább takarító- és tisztítószer használata.

A kerület néhány óvodájában az utóbbi esztendőben intézkedéseket hoztak a felnőtt dolgozók helyi sportolása, fittsége, testi-lelki egészségének erősítése érdekében. A gyerekek körében időszakosan fellángoló járványos vírusbetegségek, a szülői gondatlanságból a fertőzést továbbterjesztő gyerekek közösségbe való bevitele még mindig sok gondot okoz.

Az óvodáknak az önkormányzattal, a környezetvédelmi osztállyal és az Újbudai Pedagógiai Intézettel folytatott partnerségei kiemelkedő fontosságúak. Az önkormányzattól érkező számos szakmai információ az óvodák számára kiemelten fontos és értékes: ezek elsősorban a jogi szabályozási tudnivalók, a gazdálkodási-finanszírozási információk, amelyek kiegészülnek az önkormányzat által kiírt környezetfejlesztési és egyéb pályázatok hírével. Az önkormányzat környezetvédelmi osztálya vezetője és munkatársai rendszeresen részt vesznek az óvodapedagógus koordinátorok szakmai fórumain és rendezvényein.

ÚJBUDAI ISKOLÁK EGÉSZSÉG- ÉS KÖRNYEZETI NEVELÉSI GYAKORLATA

Az újbudai iskolákban megvalósuló egészség- és környezeti nevelés nemcsak a helyi tanterv alapján megvalósuló tantárgyi tanórákra és azokat kiegészítő, tanórákon kívüli nevelési helyzetek megvalósítására és értékelésére, hanem az iskolaszervezet fejlesztésére, a napi működtetésre, az épület és környezete fejlesztésére-korszerűsítésére is kiterjed.

A kerületben az elmúlt években hétre emelkedett az önkormányzati fenntartású ökoiskolák száma, amelyekben az egészség- és környezeti nevelés helyi tervezését, megvalósítását és értékelését azok a minőségi kritériumok segítik, amelyek az Ökoiskola cím elnyeréséhez és három tanéven keresztül történő megtartásához szükségesek.

Az újbudai iskolák mindegyikében kineveztek egy egészség- és környezeti nevelési koordinátor pedagógust, akinek továbbképzéséről, kerületi szakmai hálózatba történő bekapcsolásáról az Újbudai Pedagógiai Intézet gondoskodik. A felelős koordinátort az iskolavezető nevezi ki, munkájának figyelemmel kísérése, értékelése, a többlet tevékenység kompenzálása, jutalmazása vezetői hatáskör. Az iskolaszervezeti, belső szakmai nyilvánosság biztosítja, hogy a helyi egészség- és környezeti nevelés nemcsak egy szűkebb szakmai csoport feladata, hanem valamennyi tantárgyi és nevelési területen érvényesülő, közösen összehangolt pedagógiai törekvés. A tantestületek nyilvánossága előtt zajlik az intézmény egészség- és környezeti nevelésének időről időre történő áttekintése, értékelése, amely napirendet általában a szakterületi koordinátor pedagógus készíti elő. Ugyancsak a koordinátor segíti az egyes szakmai munkaközösségeket, hogy a szaktárgyak tervezésekor és a tanítás-tanulás gyakorlatában történjen meg az egészség- és környezeti nevelési tartalmak implementációja.

Az iskolák a tanévi munkatervük alapján valósítják meg az egyes tantárgyakhoz kapcsolódó, a tantárgyi tanórákon kívüli, környezettudatosságra és egészségfejlesztésre irányuló feladatokat. Ezek mindegyikének – az egyes iskolákban eltérő gyakorlattal – külön-külön felelősei is vannak (papírgyűjtés, veszélyes hulladékok gyűjtése, víz világnapja, Föld napja, Madarak és fák napja programok, rajzkiállítások, Zöld Sarok pályázat, egészségügyi felvilágosító előadások, erdei iskolai táborok, honismereti tábor, biológia tábor, életmód tábor, sítábor, néphagyomány tábor, nyelvi környezetvédő tábor, partnerségek szervezése stb.). Az újbudai iskolákban az utóbbi tanévekben az egészség- és környezeti nevelési tartalmú belső továbbképzések száma gyarapodott, de ezen a téren jelentős különbségek tapasztalhatóak. Az ökoiskolákban az egészség- és környezeti nevelés témakörben vezetői, tantestületi és munkaközösségi megbeszélések, helyi továbbképzések, értekezletek, bemutatók vannak. Ezek biztosítják e nevelési terület közösen összehangolt gondozását, a pedagógusok egymástól tanulását, az értékelés-önértékelés lehetőségét is biztosítva.

Az iskolák aktívak a korosztályi sajátosságok következtében közkedvelt egészség- és környezeti nevelési vetélkedők, versenyek szervezésében. Ezek a vetélkedők általában a helyi projektnapokhoz vagy a jeles napok (pl. Föld napja, Víz világnapja, egészségnap

stb.) eseményeihez kötődnek, gyakran a hely tehetségzsűréshez, tehetséggondozáshoz és tehetségfejlesztéshez is kapcsolódnak. A kerületi rendezvényeken a tanulók aktívan közreműködnek és szerepelnek, például szakmailag színvonalasak a Madarak és fák napja, a Föld napja alkalmából kiírt diákpályázatok. A pályázatok között a helyi természeti és épített környezeti értékekről, hagyományokról készült dolgozatok szakmailag értékesek, több díjazott pályázat komoly előzetes szakmai kutatómunkára épül. Általánosak és népszerűek a hagyományos helyi dekorációs és tisztasági versenyek is. A diákönkormányzat (DÖK) több iskolában is bekapcsolódik az egészséggel, környezetvédelemmel kapcsolatos versenyek, vetélkedők szervezésébe, így például az egyik iskolában a tisztasági és a „kulturált étkezés” verseny zajlik ilyen módon. A kerületi elsősegélynyújtó versenyen minden tanévben több iskola tanulói vesznek részt. A szakirányú sportiskolában természetesen a sportversenyek kerülnek a vetélkedők előterébe, amelyek egészségi és baleset-megelőzési vonatkozásai hangsúlyosan érvényesülnek. Az országos természet- és környezetismereti szakmai tanulmányi versenyeken való sikeres részvétel is említésre méltó, így például a Hermann Ottó biológiai verseny, a Kitaibel Pál verseny, a Zöld Szemfüles internetes vetélkedő és a Komplex Természettudományi Verseny. Közkedvelt a múzeumi programhoz kapcsolódó múzeumlátogatási vetélkedőn való részvétel is, ez több iskola programjában is szerepel. A kerületi tantárgyi versenyek közül szakirányú a környezetismeret, a földrajz és a biológia tantárgyi verseny. A kerület sok iskolájában folyamatosan történik a helyi papírgyűjtési verseny szervezése. Az egyik kerületi ökoiskola sikeresen vett részt egy országos vetélkedőn, melyet a Fővárosi Vízművek írt ki a Víz világnapja alkalmából. Komplex céljai vannak az olyan vetélkedőknek, amelyeknek kézműves és ábrázolási műfaji keretei vannak. Ezeknek a helyi rendezvényeknek közös sajátossága, hogy iskolai kiállítással, bemutatóval zárulnak, közösségi eseménnyé emelve a versenyzést.

A PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSEKRŐL

A kerületi iskolák körében leglátogatottabbak és leghasznosabbnak tartott formák az Újbudai Pedagógiai Intézet és más szolgáltatók által szervezett továbbképzések. Ezek tartalma igen széles, így a fenntarthatóság pedagógiai gyakorlata, a hatékony partneriségek kialakítása, az intézmény belső- és külső kommunikációja, a minőségbiztosítás, a hatékony környezet- és egészségnevelési módszerek köre, a kompetencia alapú oktatás módszerei és hasonlók. A továbbképzések többségét a fenntartó finanszírozza.⁴

Népszerűek a kerületi szakmai fórumok, konferenciák is, és tanévről tanévre mind több az egészséggel, környezeti neveléssel összefüggő vonatkozása. Sok iskolában belső továbbképzések is történtek, meghívott külső előadóval vagy más szakmai partnerrel. Az ökoiskolák általában továbbképző helyszínek (előadásokkal, gyakorlati bemutatók-

4 Az ökoiskolák „bázisiskola” tudásforrás funkciójának pályázati támogatását a fenntartó forráshiány miatt szünetelteti.

kal), kapcsolódva egy-egy akkreditált pedagógus-továbbképzés programjához. A kerületi ökoiskolák tudásforrás tevékenységét az önkormányzat pályázati keretben történő finanszírozással támogatja, ez a „bázisiskola” programban valósul meg.

AZ EGÉSZSÉG- ÉS KÖRNYEZETI NEVELÉS ÉS A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS

Az újbudai iskolák egészség- és környezeti nevelése a helyi minőségbiztosítási rendszerekbe fokozatosan beépült. A minőségbiztosítás garantálja e pedagógiai szakterület folyamatos önértékelését, szükség szerinti korrekcióját és kellő nyilvánosságát is. Több iskola a házirend módosításakor is figyelembe vette az egészség- és környezeti nevelési célokat, és ennek követelményei szövegszerűen megjelennek ezekben a belső szabályozási dokumentumokban.

HELYI KIADVÁNYOK, INFORMÁCIÓK, KAPCSOLATTARTÁS A SZÜLŐKKEL

A kerületi iskoláknak többféle időszakos és évente megjelenő nyomtatott hírlevele, évkönyve, kiadványa, internetes honlapja van, amelyek tájékoztatják a partnereket – sok egyéb téma között – a környezettel és egészséggel kapcsolatos programokról, környezeti fejlesztésekről, pedagógiai eredményekről is. Széles nyilvánosságot és hozzáférést biztosítanak az iskolák honlapjai, amelyeken megjelennek a helyi egészség- és környezeti neveléssel összefüggő akciók, versenyek, programok, rendezvények. A külső partnerekkel kapcsolatos kommunikáció fejlesztése, hatékonysága érdekében e témában a koordinátor pedagógusok részvételével az Újbudai Pedagógiai Intézet szakmai módszertani műhelyt szervezett.

AZ ISKOLÁK KÖRNYEZETI FEJLESZTÉSE, FELÚJÍTÁSA, MODERNIZÁLÁSA

Az elmúlt néhány év során az iskolákban az étkeztetéssel, a használatban lévő takarítószerekkel és a hulladékgazdálkodás jelen gyakorlatával kapcsolatosan nagyon sok fejlesztés és előbbre lépés történt. Megvalósult számos iskolaépület felújítása, berendezéseinek, burkolatának, bútorzatának cseréje, épületgépészeti és elektromos felújítások történtek, amelyek környezeti és egészségnevelési szempontból is jelentősek. A kerületi GAMESZ-nak ezekben a fejlesztésekben kiemelkedő szerepe van. Az utóbbi esztendőik jelentős újabb fejleménye, hogy az önkormányzat pályázható forrásokat (például a Zöld Sarok pályázat) biztosított az iskolai környezet (udvar, kert, belső terek stb.) fejlesztésére, lényegesen többet, mint korábban. Számos iskolaudvar újult meg, iskolakertek, tanösvények, épületen belüli élsarkok létesültek, amelyek az egészségesebb környezet biztosítása mellett pedagógiai célokat is szolgálnak. A telepített és gondozott növények alkalmasak a tanulmányozásra, megfigyelések és vizsgálódások pedagógiai céljaira is.

Több iskolakertben sziklakert, gyógynövények, fűszernövények is találhatóak, amelyek rendszeres gondozásában a diákok is részt vesznek.

Az egyes intézményeknek (még az alapítványokkal rendelkezőknek sem) nincs elegendő saját forrásuk az épületgépészeti, nyílászárókat (ablakok-ajtók), kazánokat és kertet-játszóudvart korszerűsítő fejlesztésekre. Meghatározó az iskolák alapítványainak szerepe a műszaki és környezeti fejlesztések finanszírozásában. Ugyancsak jelentős az iskolák pályázati aktivitásának és sikerességének finanszírozási eredménye, egyes alapítványok, a Szakképzési Alap támogatásaiból történnek bizonyos környezeti fejlesztések, elsősorban berendezési tárgyak vásárlása, felújítása és korszerűsítése.

Az energiatudatossággal kapcsolatos számottevő fejlesztések történtek, néhány iskolában terjed és általánossá válik az energiatakarékos világítótestek használata. A legtöbb iskolában a közüzemi számlákkal való takarékoskodás tudatos, például sok helyen gondosan ügyelnek az elektromos berendezések teljes kikapcsolására (nem „készenléti” üzemmódban tartják azokat). Az eredményekben az iskolák és a GAMESZ közötti kapcsolat hatékonysága tükröződik, a felújításoknak és az energetikai korszerűsítéseknek csak a finanszírozási korlátok szabnak határt. A visszatérő gondok – és a jövőbeni feladatok – a nyílászárók és a hőszigetelés korszerűtlenségével, a pazarló fűtési rendszerrel kapcsolatosak. Ezek korszerűsítése messze meghaladja egy-egy iskola üzemeltetésének kereteit. Újabb fejlemény az E.ON Hungária Zrt.-vel való együttműködés keretében az iskolák energiatudatosságának és energiagazdálkodásának fejlesztése, elsősorban az EnergiaKaland oktatócsomag és internetes webportál használatára történő felkészítő továbbképzés.

A szelektív hulladékgyűjtés sok iskola programjában és napi működtetési gyakorlatában szerepel. Több intézményben a műanyag (PET) palackokat a tanulók összepréselve gyűjtik, visszaváltják. Az iskolákban a használt papír gyűjtésébe bevonják a diákokormányzatot és a tanulókat. Az iskolák udvarain egyre gyakoribb a komposztálás. Néhány iskola megkapta a Madárbarát Kert kitüntető minősítést.

Az iskolák túlnyomóan elégedettek a SODEXHO Kft. étkeztetési szolgáltatásaival, amely a HACCP (élelmiszer-biztonsági kockázatkezelő rendszer) előírásait követve megbízható partner abban, hogy a tanulók minél több zöldséget, gyümölcsöt és vitamint fogyasszanak. Lehetőség van a speciális igények (pl. lisztérzékenység) figyelembevételére, illetve kielégítésére is. Néhol a szülők által főzött ételt tálalják fel a gyerekeknek (elsősorban az ételallergiások számára). Az iskolai büfék választéka sokat javult az elmúlt évek során. Törekednek az egészséges ételek és italok választékának bővítésére és biztosítására. Az ivóvíz-takarékossági lehetőségek az iskolák többségében biztosítottak, a hozzáférhetőség általános és teljes körű.

AZ ÓVODÁK ÉS ISKOLÁK EGÉSZSÉG- ÉS KÖRNYEZETI NEVELÉSI HELYZETÉRTÉKELÉSE, AZ ELMÚLT TANÉVEK FELMÉRÉSI ADATAI TÜKRÉBEN

Az újbudai közoktatási intézmények egészség- és környezeti nevelés fejlesztésére irányuló koncepció része az évenkénti értékelés, helyzetelemzés, az egyes intézmények szakterületi eredményeinek és problémáinak feltárása, a szükségletek elemzése. A 2009/2010-es tanév végén végzett értékelő felmérés adatai alkalmasak arra is, hogy azokat összevessük a 2007/2008-as és a 2008/2009-es tanévek végén felvett, hasonló tartalmú adatokkal – és a változások tendenciáiból következtetéseket vonjunk le. Az intézmények helyzetét feltáró, évenként ismételt empirikus kutatás a szakterület pedagógiai eredményeire és az ehhez szorosan kapcsolódó egészség- és környezeti állapot általános megítélésére irányul.

A kérdőíves felmérés eredménye hiteles adatokat szolgáltat a kerületi óvodák és iskolák egészség- és környezeti nevelési gyakorlatának sikereiről-kudarcairól, a vezetői elégedettségről, a szakterület fejlesztési terveiről és intézkedéseiről. Az önértékelések adataiban tükröződnek az intézmények partnerségeinek, erőforrás-gazdálkodásának összetevői és elemei, feltárolnak a működő, kerületen belüli szakmai kapcsolatok és elvárások. Ez a kerületi kapcsolatrendszer lehet az alapja azoknak a tudáshálózatoknak, amelyek optimalizálásához és menedzseléséhez a fenntartó forrásokat rendelhet. Az önértékelés fényében szemügyre vehető, hogyan hasznosultak az időszakban meghirdetett önkormányzati pályázatok és támogatások, és erről milyen reflexiók, vélemények alakultak.

A kérdőív az egyes óvodák és iskolák egészség- és környezeti nevelési szakmai felelősei, szakterületi koordinátorai tevékenységének értékelésére is irányult. A felmérés céljai között szerepelt az intézményekben folyó egészség- és környezeti nevelési tevékenység információs és tájékoztatási-kommunikációs vonatkozásainak értékelése is.

Az adatok összehasonlító elemzése során feltárult, hogy az elmúlt időszakban eredményes volt mind az óvodák, mind az iskolák egészség- és környezeti nevelési fejlesztése. Az óvodákban számos környezeti fejlesztés, újabb módszerek bevezetése történt. Az iskolák környezetkultúrája javult, a környezeti nevelés transzferhatásai hatékonyabbá tették a tanulási-tanítási módszerek megújítását. A koncepció nyomán kibontakozó eredmények láthatók a zöld óvodák és ökoiskolák növekvő számában, a megerősödő intézményi hálózati tanulásban, a helyi környezeti fejlesztésekben, egészségvédelemben is.

AZ ÓVODÁK ÉS ISKOLÁK EGÉSZSÉG- ÉS KÖRNYEZETI NEVELÉSSSEL KAPCSOLATOS ÖNÉRTÉKELÉSE

Az intézményvezetők helyi környezeti és egészségnevelésről alkotott általános véleménye a kérdőívek adatai alapján elégedettséget tükröz. Az elégedettség mértékét az 1 (leggyengébb) és a 7 (legerősebb) közötti pontérték fejezi ki.

Az intézményvezetők általános vélekedése arról, hogyan ítélik meg az egyes területeket, szakmai tevékenységeket, azokkal mennyire elégedettek. Az első táblázat az óvodák, a

második az iskolák átlagát és annak változását mutatja be az elmúlt három tanév vizsgálati adatai tükrében.

1. TÁBLÁZAT: Az intézményvezetők általános vélekedése az egyes területekről, szakmai tevékenységekről

Óvodák

Egészség- és környezeti neveléssel kapcsolatos terület	2008/2009	2009/2010	2010/2011	Az elégedettség:
Szervezeti intézkedések	6,00	5,95	6,26	Növekedett
Üzemeltetés és működtetés	5,68	5,91	6,09	Növekedett
Kapcsolatépítés, hálózati munka	5,17	5,7	5,74	Növekedett
Nevelési tervek megvalósítása	6,13	6,36	6,48	Növekedett
Partnerekkel való kommunikáció	5,82	5,64	6,26	Növekedett
Környezet- és egészségállapot	5,34	5,82	5,78	Növekedett

Iskolák

Egészség- és környezeti neveléssel kapcsolatos	2007/2008	2008/2009	2010/2011	Az elégedettség:
Szervezeti intézkedések	6	6	5,89	Változatlan
Üzemeltetés és működtetés	5,7	5,2	6	Növekedett
Kapcsolatépítés, hálózati munka	5,2	5,9	5,94	Növekedett
Pedagógiai program megvalósítása	6,1	6,5	6,63	Növekedett
Partnerekkel való kommunikáció	5,8	6,12	6,21	Növekedett
Környezet- és egészségállapot	5,3	5,2	6	Növekedett

2. TÁBLÁZAT: Az óvodavezetők az egészség- és környezeti nevelés néhány kulcsterületével kapcsolatos elégedettségének változása az elmúlt nevelési évek során

Kulcsterületek	2007/2008	2008/2009	2009/2010	Az elégedettség:
Felelős koordinátor támogatása	4,74	6,27	6,17	Magas szinten marad
Helyi szakmai rendezvények	5,83	6,45	6,47	Növekedett
Vezetői ösztönzések, elismerések	5,96	6,09	6,21	Növekedett

Kulcsterületek	2007/2008	2008/2009	2009/2010	Az elégedettség:
Kerületi rendezvények, továbbképzések	6,2	6,1	6,3	Magas szinten marad
Önkormányzati pályázatok	4,9	5,6	5,48	Magas szinten marad, nagy szórással
Minőségbiztosítási elemek összhangja	5,64	6,14	5,95	Növekedett
Helyi kiadványok, információk színvonala	4,83	4,8	4,95	Növekedett
Infokommunikációs aktivitás	4,74	5,41	5,30	Magas szinten marad
Munkatársak motiválása	5,96	6,5	5,78	Hullámzó
Szülők tájékoztatása	6,13	6,2	6,1	Magas szinten marad

3. TÁBLÁZAT: Iskolavezetők elégedettségének alakulása az egészség- és környezeti nevelési kulcsterületeken a 2007/2008, 2008/2009 és a 2009/2010. tanévekben

Kulcsterületek	2007/2008	2008/2009	2009/2010	Az elégedettség:
Felelős koordinátor támogatása	6,5	5,9	5,9	Kismértékben csökkent
Helyi szakmai fórumok sikeressége	5,6	5,8	5,95	Növekedett
Vezetői ösztönzések, elismerések	6	5,9	5,95	Változatlanul magas
Helyi és kerületi szakmai rendezvények színvonala	5,7	5,8	6,1	Növekedett
Minőségbiztosítási elemek összhangja	5,5	5,4	5,7	Növekedett
Helyi kiadványok, információk színvonala	4,7	5,3	5,6	Növekedett
Infokommunikációs aktivitás	5,2	5,8	5,1	Csökcent
Tantestület motiválása	5,4	5,6	5,9	Növekedett
Szülők, családok, partnerek bevonása	5	5,3	5,35	Növekedett

4. TÁBLÁZAT: Az óvodavezetők elégedettségének összehasonlítása az óvodák üzemeltetésének, fenntartásának környezeti és egészség vonatkozásokban az előző nevelési évek hasonló adataival

Kulcsterületek	2007/2008	2008/2009	2009/2010	Az elégedettség:
Külső- és belső környezetkultúra	5,1	6,1	6	Növekedett, magas szinten maradt
Hulladékgazdálkodás	4,9	5,8	6,17	Növekedett
Energiagazdálkodás	5,1	5,9	5,9	Növekedett, magas szinten maradt
Ivóvíz takarékoság és hozzáférés	5,6	6,3	6,4	Növekedett
Étkeztetés (egészségi szempontok)	4,7	4,8	4,9	Lassú növekedés
Pályázati aktivitás és sikeresség	4,9	5,6	5,52	Növekedett hullámzó
Finanszírozási források	3,6	5,4	4,86	Csökkenet
Takarítószer, játékeszközök és környezetbarátság	4,3	5,6	5,17	Hullámzik a közepes szint felett

5. TÁBLÁZAT: Az iskolavezetők elégedettségének változásai az iskolák üzemeltetésével összefüggő egészségi és környezeti vonatkozásokban (2007/2008 és 2008/2009 és a 2009/2010 tanévek adatai)

Egyes területek	2007/2008	2008/2009	2009/2010	Az elégedettség:
Külső és belső környezetkultúra	5,1	5,3	5,6	Egyenletesen növekedett
Hulladékgazdálkodás (szelektív gyűjtés stb.)	4,9	5,8	6,05	Egyenletesen növekedett
Energiagazdálkodás	5,1	4,9	5,05	Változatlan
Ivóvíz takarékoság és hozzáférhetőség	5,6	6,05	6,1	Növekedett
Egészséges, differenciált étkeztetés	4,7	4	4,45	Alacsony szinten hullámzó
Házirend környezeti és egészségi vonatkozás	6,05	5,9	6,05	Nem változott
Pályázati aktivitás, sikeresség	4,9	5,3	5,95	Jelentősen növekedett
Finanszírozottság	3,6	4,1	4,65	Növekedett
Környezetbarát takarítószer, munkaeszközök	4,3	3,9	4,65	Növekedett

6. TÁBLÁZAT: Változások az elmúlt nevelési években az óvodák belső- és külső környezeti állapotával és az egészséggel kapcsolatos elégedettség terén

Kulcsterületek	2007/2008	2008/2009	2009/2010	Az elégedettség:
Általános környezeti elégedettség	5,2	5,6	5,74	Növekedett
Környezetfejlesztések (udvart, kertet is ideértve)	5,1	5,8	5,82	Növekedett
Betegségek miatti hiányzások	5,2	5,6	5,47	Növekedett
Balesetek megelőzése és elemzésük	5,7	5,5	4,8	Kissé csökkent
Egészségfejlesztő intézkedések	6,1	6,04	6,17	Változatlanul magas elégedettség
Betegségek megelőzése, preventív intézkedések	6,2	6,3	6,3	Változatlanul magas
Egészségfejlesztés általános eredményessége	5,5	5,7	5,91	Növekedett
Magatartászavarok kezelése, megelőzése	5,0	5,3	5,26	Kissé növekedett
Erőszakos megnyilvánulások megelőzése	5,9	5,4	5,56	Hullámzó, a közepes felett

7. TÁBLÁZAT: Iskolavezetők elégedettségének változásai a pedagógiai program egészség- és környezeti nevelési tanítási-tanulási kultúrájával kapcsolatban a 2007/2008, 2008/2009 és a 2009/2010. tanévekben

Kulcsterület	2007/2008	2008/2009	2009/2010	Az elégedettség:
Hátránycsökkentés – esélynövelés	4,3	5	5	Növekedő elégedettség
Egyéni tanulási stratégiák fejlesztése	5,5	5	5,35	Növekedő elégedettség
Páros- és kiscsoportos módszerek	5,2	5,3	5,7	Növekvő elégedettség
Pedagógiai projektek terjedése	4,7	5	5,25	Növekvő elégedettség
Erdei iskola, nyári tábor	6,8	6,8	6,55	Magas elégedettség
Terepgyakorlat – tereptanulás	5,5	5,6	5,7	Magas elégedettség
Iskolán kívüli tanulás (állatkert, múzeum stb.)	6,3	6,4	6,65	Magas, növekvő elégedettség

Az újbudai iskolák munkájának értékelésekor kitűnik, hogy a környezeti nevelés alatt már nem kizárólag a természetvédelemre, a természet megismerésére, a természettisztelő magatartás megalapozására és fejlesztésére irányuló pedagógiát értik. Egyre általánosabban jelenik meg az épített környezetre, a fenntarthatóságra (energiatakarékosság, természetvédelem, hulladékgazdálkodás stb.), a gazdálkodásra és közösségépítésre irányuló pedagógiai gyakorlat eredménye. Az iskolákban megvalósuló környezeti és egészségnevelés tanulás-tanítás módszertanilag innovatív pedagógiai területekké váltak, amelyek által lehetővé válik az egyéni tanulási stratégiák fejlesztése, felszámolható a frontális órák monotoníája, lehetővé válnak a differenciáló, kompetencia alapú tanulásfejlesztések, előtérbe kerülhet a páros- és kiscsoportos munkaforma, teret nyernek a pedagógiai projektek. A korszerű, hatékony tanulási módszerek, az egyéni kompetenciafejlesztésre irányuló tanítás fokozatos elterjedésében a környezeti nevelés gyakorlata kiemelkedő szerepet tölt be.